

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осиеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Dr Jelena Matijašević-Obradović, vanredni profesor

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: jelena@pravni-fakultet.info

Dr Maja Subotin, docent

Pravni fakultet za privredu i pravosuđe,
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: maja.subotin@pravni-fakultet.info

UZROCI PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Apstrakt:

Privredni kriminalitet je vrsta delinkvencije koja je uslovljena povredama propisa u privrednom i finansijskom poslovanju. To je fenomen za koji postoje različite definicije, u zavisnosti od kriterijuma klasifikacije prestupništva i naučnometodološkog pristupa. Opštim faktorima uzročnosti privrednog kriminaliteta smatraju se činioци aktuelnih ekonomskih, socijalnih i širih društvenih uslova globalnih kretanja. Uz to oni imaju posebnosti kontinentalnih, regionalnih, ali i specifičnosti nacionalnih prostora. Koreni i uzroci privrednog kriminaliteta u osnovi su sadržani u društveno-materijalnim uslovima i postojećim privrednim odnosima u jednom društvu. Danas delikti privrednog kriminaliteta, a posebno delikti korupcije, sasvim sigurno, predstavljaju globalni fenomen i jedan su od najvećih problema sa kojim se suočava savremeno društvo. U radu je pored pojmovnog određenja i analize osnovnih karakteristika privrednog kriminaliteta, učinjen osvrt na pojam, karakteristike i značaj globalizacije, a potom su analizirani načelni uzroci privrednog kriminaliteta, kao i uzroci privrednog kriminaliteta u Srbiji.

Ključne reči: *privredni kriminalitet, etiologija, globalizacija, Republika Srbija*

UVOD

Privredni kriminalitet nije nov društveni fenomen, niti je nova forma kriminaliteta. Privredni kriminalitet je ozbiljan bezbednosni rizik, prisutan u svim državama, imajući u vidu činjenicu da je od uvek

određeni sloj građanstva težio brzom sticanju bogatstva, moći u državi, privilegijama i sl. "Jedina stvar koja se menjala bili su pojavni oblici ove vrste kriminaliteta, a u zavisnosti od trenutne društvene, ekonomske i političke situacije u državi."¹

Privredni kriminalitet razlikuje se od klasičnog po složenosti i dinamičnosti pojavnih oblika, "motivacionim osnovama koristoljublja, specijalizaciji izvršilaca, odnosno pretežnosti profesionalne orijentacije. Sticaj ličnih predispozicija – sklonosti ka vršenju krivičnih dela i objektivnih okolnosti da je to u datim uslovima moguće, kod ovog oblika delinkvencije je presudan".²

Povećana društvena opasnost od ovog vida kriminaliteta vezana je za novije vreme, koje karakteriše brz globalni privredni razvoj.

Uzimajući u obzir sve promene u društveno-ekonomskim odnosima koje su od uticaja na određivanje pojma privrednog kriminaliteta, Bošković daje savremeno pojmovno određenje privrednog kriminaliteta. Prema njegovom mišljenju, "privredni kriminalitet obuhvata one vidove kriminalnog ponašanja i delatnosti fizičkih lica koja imaju određeni položaj i ovlašćenja u ekonomskim, odnosno privrednim odnosima i u oblasti vršenja službene dužnosti (privredna i vanprivredna delatnost), koji su usmereni protiv privrednog sistema zemlje, i kojima se pribavlja protivpravna imovinska korist, odnosno nanosi šteta imovini sa kojom posluju, bez obzira na zastupljene oblike svojine, i kao takvi su krivičnim zakonima predviđeni kao krivična dela".³

Imajući u vidu stavove pojedinih autora, Banović je izdvojio sledeće osnovne karakteristike privrednog kriminaliteta: 1.) latentna prikrivenost – problem „tamne brojke“, 2.) dinamičnost i složenost fenomenologije, 3.) specijalizacija i profesionalizacija izvršilaca, 4.) specifičnost tragova i drugih indicija, 5.) specifičnost dokazivanja i dokaznih sredstava, 6.) specijalizacija u suzbijanju privrednog kriminaliteta.⁴

1 Nikoloska, S., (2014). Inter-Institutional Cooperation in the Process of Investigating Economic-Financial Crime in the Republic of Macedonia, *Revija za kriminalistiku in kriminologijo* 65 (4), 361–372, p. 362.

2 Đukić, S., (2016). Analiza krivičnih dela privrednog kriminaliteta u Srbiji i delikti korupcije u privredi, *Vojno delo*, 68 (5), 169-191, str. 173.

3 Bošković, M., (2009). Privredni kriminalitet, Bar, Fakultet za poslovni menadžment, str. 18.

4 Banović, B., (2002). Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta, Beograd-Zemun, Viša škola unutrašnjih poslova, str. 30-43. Vidi više: Milutinović, M., (1990). Kriminologija, Beograd, Savremena administracija; Ignjatović, Đ., (1998). Kriminologija, Beograd, Nomos; Papeš, D., (1986). Privredna kriminalistika, Zagreb, Republički sekretarijat za unutrašnje

U nastavku rada učinjen je osvrt na karakteristike i značaj globalizacije, a potom su analizirani načelni uzroci privrednog kriminaliteta, kao i uzroci privrednog kriminaliteta u Srbiji.

O UZROCIMA PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Privredni kriminalitet kao dinamična društvena negativna i složena pojava ispoljava se u raznim oblicima i postoji u svim fazama razvoja društva, u zavisnosti od prisutnih uzroka i uslova koji pogoduju njegovom izvršenju.⁵

Opštim faktorima uzročnosti privrednog kriminaliteta smatraju se činioци aktuelnih ekonomskih, socijalnih i širih društvenih uslova globalnih kretanja.

“Privredne prilike u našoj zemlji odraz su većine činilaca koji su uticali na društvene promene u zemljama Jugoistočne Evrope, tzv. zemljama tranzicije. Oni se odnose pre svega na razaranje bazičnih institucija društva, suspenziju prava kao temelja društvene regulacije i zamenu pravnih regulacija ad hoc odnosima moći. Kriminalizacija koja je u raznim formama u rasponu od delikata nužde (kriminalitet oskudice) do organizovanog kriminaliteta, koja je u jednom periodu zahvatila većinu zemalja u postsocijalističkoj tranziciji, dovela je do enormne koncentracije i uticaja „prljavog novca“, medija i političke vlastoljubivosti na jednom mestu, s pogubnim posledicama za stabilnost društva ne samo u ekonomskoj, nego i u socijalnoj, bezbednosnoj i političkoj sferi”.⁶

ZNAČAJ GLOBALIZACIJE U KONTEKSTU RAZMATRANJA ETIOLOGIJE PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Pojam globalizacija počeo se intenzivnije koristiti tek u novije vreme. Podrazumeva svetske razmere procesa ubrzane modernizacije, sveobuhvatnog povezivanja i uspostavljanja međuzavisnosti na političkom, privrednom, saobraćajnom, kulturnom, medijskom i drugom planu.⁷

poslove; Bošković, M-, (1995). Kriminalistika metodika I, Beograd-Zemun, Viša škola unutrašnjih poslova; i dr.

5 Bošković, M., op. cit., str. 23.

6 Bošković, M., Marković, M., (2015). Kriminologija sa elementima viktimologije, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, str. 211-212.

7 Carić, M., Matijašević-Obradović, J., (2017). Privredni kriminalitet, Novi Sad, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, str. 95.

Kako Pečujlić navodi, “globalizacija, koja ima dugu predistoriju, otelotvorenje je osobenog antropološko-civilizacijskog koda, vid je fascinantne evolucije koja vodi od prvih usamljenih grupa humanoida preko arhaičnih imperija do modernog svetskog poretka. Ekspanzija velikih religija i civilizacija, vojna osvajanja i džinovska carstva, arhaičan su oblik povezivanja svetova, ujedinjavanja čovečanstva. Uprkos svim dubokim odsečnim razlikama između njenih modernih i premodernih oblika (protoglobalizacije), na delu je jedno univerzalno i trajno stremljenje čovečanstva”.⁸

Ekspanzivan razvoj informatičke tehnologije iz korena je promenio skoro sve aspekte života i rada savremenog čoveka što je posledično ubrzalo proces globalizacije u svakom njegovom aspektu.

Tehnološke inovacije u oblasti informacionih i komunikacionih tehnologija koje su, najvećim delom, rezultat sprege finansijskog kapitala i vojnoindustrijskog kompleksa, danas igraju odlučujuću ulogu u oblikovanju globalne ekonomije. Razvoj globalne informacione i telekomunikacione infrastrukture omogućio je integraciju svetskih finansijskih tržišta, reorganizaciju poslovanja multinacionalnih kompanija, proširenje efektivnog dometa tržišta — drugim rečima, pospešio je proces globalizacije.⁹ Kako navode Radošević i sar., radna produktivnost, brzina protoka informacija, kvalitet, fleksibilnost i poverenje, postaću karakteristika novi poslovnih sistema, koji će dostići nivo razvoja faktički nedostižan konvencionalnim konceptima uređenja, vođenja i organizovanja poslovanja.¹⁰

Mišljenja autora o uticaju globalizacije na nacionalne privrede, variraju i često obuhvataju razmatranje i dobrih i loših strana.

Globalizacija sobom nosi i dobre i loše strane. Prema Jovanoviću, “sa jedne strane, ona može da poveže nacionalne privrede, proširi tržište i omogući pristup savremenoj tehnologiji u proizvodnji, distribuciji, komunikacijama i obradi podataka. Sa druge strane, ona povećava ranjivost ekonomski slabijih i ubrzava zahteve za prilagodavanjem i modernizacijom privrede i usluga. Usled globalizacije, pojedina preduzeća mogu da

8 Pečujlić, M., (2003). Globalizacija – dva lika sveta. U: Aspekti globalizacije (prir. Ivana Pantelić, Vlado Pavičević, Vladimir Petrović i Goran Milovanović), Beograd, Beogradska otvorena škola, 8-19, str. 11.

9 Radovanović, P., (2007). Informaciono-komunikacione tehnologije i globalizacija, Zbornik radova Tehnološkog fakulteta u Leskovcu, 17, 56-64, str. 63.

10 Radošević, M., Baošić, M., Carić, M., Jovanović, V., Berić, D., Bojić, Ž. & Avramović, N., (2014). Implementation of Business Process Reengineering in Human Resource Management, *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics* 25 (2), 211-222, p. 212.

stvore, u određenim nivoima, globalni svetski monopolski položaj. To je slučaj, recimo, sa Majkrosoftom i njegovim računarskim programima, ali dominantnost na globalnom planu ove firme je zasnovana na snažnoj lokalnoj koncentraciji tog preduzeća u Sijetlu. Međutim, globalizacija ima kao posledicu i stvaranje širom sveta ogromnog broja preduzeća male i srednje veličine koja mogu da prodru na široko tržište. U ovakvim uslovima brze i lake međunarodne pokretljivosti preduzeća, obrazovana, stručna i iskusna radna snaga je glavna prednost koju može da ima jedna nacionalna ekonomija”.¹¹

Opasnosti koje sobom donosi globalizacija su i nepredvidivi tokovi kapitala, špekulativni napadi na pojedine nacionalne valute, finansijske krize i nepredvidiva prebacivanja proizvodnje i zaposlenosti iz jedne zemlje u drugu. Sve ovo povećava ekonomsku i socijalnu ranjivost mnogih zemalja, i to naročito onih koje su male i koje su u razvoju.¹²

UZROCI PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Prema Boškoviću, koreni i uzroci privrednog kriminaliteta u osnovi su sadržani u “društveno-materijalnim uslovima i postojećim privrednim odnosima u jednom društvu, koji utiču na pojavne oblike ovog kriminaliteta, u zavisnosti od političkih, ekonomskih, geografskih, pravnih, moralnih, kulturnih i drugih momenata. Ukoliko je ekonomski sistem jedne zemlje efikasan i postavljen na solidnim osnovama, uz potpuno poštovanje zakona tržišne privrede, takav je sistem manje izložen raznim oblicima kriminalnih napada, jer upravo ekonomske zakonitosti u njegovom sklopu deluju kao samozaštitni mehanizam”.¹³

U tom kontekstu, Bošković dalje izdavaju sledeće načelne uzroke privrednog kriminaliteta:

- 1.) Propusti u unutrašnjem organizovanju u preduzećima – npr: neadekvatna unutrašnja organizacija obima i načina proizvodnje i poslovanja; česte zakonske izmene koje dovode do novih oblika organizovanja preduzeća, koje nisu praćene odgovarajućim opštim aktima; nepotpuna, nepostojeća ili pogrešna evidencija sredstava;
- 2.) Nedostatak kontrole privrednog poslovanja – Nedostatak interne i eksterne kontrole, ili njeno slabo organizovanje i funkcionisanje, bez obzira na to o kom se obliku imovine radilo, upravo i omogućuje

11 Jovanović, M., (2013). Globalizacija i evropske vrednosti, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, Univerzitet u Beogradu 7 (9), 34-42, str. 36.

12 Ibid.

13 Bošković, M., op. cit., str. 23-24.

- lošu unutrašnju organizaciju i evidenciju sredstava u preduzećima, organima i organizacijama;
- 3.) Propusti u inventarisanju – Inventarisanje je vid kontrole i jedna od efikasnijih mera zaštite imovine, koje, bez obzira na to da li je redovno ili vanredno, i bez obzira na to o kom obliku svojine se radilo, ima za cilj utvrđivanje postojećeg stanja robe i novca u određenom objektu i njegovo slaganje sa stanjem u knjigovodstvu;
 - 4.) Nedovoljna zaštita imovine – Svi postojeći oblici imovine moraju imati efikasan sistem zaštite, koji bi onemogućio organizovane napade sa posledicama prisvajanja, otuđenja, oštećenja ili uništenja. Efikasna i potpunija zaštita svih vidova imovine postiže se kombinacijom fizičke i tehničke zaštite;
 - 5.) Proces tranzicije – Češći izbori, promena političkih stranaka na vlasti, menjanje uloge pozicije i opozicije u svakom konkretnom političkom sistemu, donošenje novih političkih akata, kadrovske promene na odgovornim i drugim bitnim radnim mestima, promene u unutrašnjoj i spoljnoj politici, samo su neki od prisutnih faktora koji uzročno deluju na održavanje postojećih i pojavu novih oblika privrednog kriminaliteta. U ovom kontekstu, posebno je karakterističan proces transformacije društvene svojine i državnog kapitala u privatnu svojину kao dominantan oblik svojine u novonastalom privrednom sistemu;
 - 6.) Liberalizacija ekonomskog tržišta – Liberalizacija ekonomskog tržišta na globalnom planu takođe je doprinela nastajanju pojedinih oblika privrednog kriminaliteta, jer je došlo do slobodnije razmene dobara između raznih država u zavisnosti od njihovog interesa, a određeni državni organi nisu spremno dočekali takvu liberalizaciju;
 - 7.) Ostali uslovi – Postoje i drugi uslovi koji pogoduju izvršenju krivičnih dela privrednog kriminaliteta, kao što su: neodgovarajuća kadrovska politika koja se manifestovala u raznim prijateljskim, rodbinskim i drugim vezama i dovodenju nestručnih lica na pojedina odgovorna radnja mesta; nepoštovanje zakonitosti; koncentracija više funkcija u jednom izvršiocu; nedovoljna informisanost; nepotpuna pravna regulativa i česta izmena propisa; razni uticaji vanpravnog karaktera iz određenih ekonomskih i političkih centara, itd.¹⁴

Svakako da je i svetska ekonomska kriza imala značajne efekte u oblasti jačanja i širenja pojedinih oblika privrednog kriminala. Iako je njen uticaj na zemlje u tranziciji svojevremeno okarakterisan kao indirektan, pod uticajem zbivanja na velikim svetskim finansijskim tržištima i usled nestabilne političke situacije u Srbiji, došlo je do značajnijeg povlačenja stranih investicija sa našeg tržišta, te su efekti svetske ekonomske krize

14 Ibid., str. 23-28.

najviše došli do izražaja u okviru berzanskog i bankarskog sektora. Kako Gradojević i Carić ističu, „događaji koji su doveli do finansijske krize 2008. godine bili su vođeni kombinacijom bihejvioralnih, makroekonomskih, regulatornih i nadzornih faktora. Interakcija i izgradnja takvih snaga kulminirale su u septembru i oktobru 2008. godine, koje je obeležila neviđena volatilnost cena“.¹⁵

Pored navedenog, jedan od značajnih uzroka postojanja privrednog kriminaliteta ističe se nivo društvene svesti i moral pripadnika određene društvene zajednice.

UZROCI PRIVREDNOG KRIMINALITETA U SRBIJI

Kriminalitet u Srbiji je, sa jedne strane sistemski, sa druge anomijski, a sa treće tranzicijski.¹⁶

Kumulativno dejstvo različitih činilaca izrazite kriminalizacije aktuelnog srpskog društva ogleda se, “sa jedne strane u složenom spektru kriminaliteta, a sa druge, u dubokim korenima nekih vidova kriminala u Srbiji. Sistemska devijacija nije personalni nego strukturni društveni fenomen i strateško-razvojni društveni problem. To znači da ona nije prolazna pojava povezana sa ličnim svojstvima pojedinaca, već izvire iz „konstrukcijske greške” u primeni temeljnih pravila neke društvene organizacije. Tipične sistemske devijacije izvire iz nesaglasnosti osnovnih ciljeva i glavnih načina i sredstva njihovog ostvarivanja u okviru neke formalno organizovane i institucionalizovane strukture delovanja i ponašanja. Tipični primeri su oni kada se nelegalni privatni interesi ostvaruju pomoću javnih institucija, ali i kada se javno proklamovani i društveno verifikovani ciljevi ostvaruju neformalnim aranžmanima javnih institucija sa problematičnim privatnim licima. U tom smislu, korupcija je tipična sistemska devijacija”.¹⁷

Mitrović takođe navodi da se “sa urušavanjem socijalističkih sistema stvaraju pogodni uslovi za tzv. tranzicijski kriminal. Kampanjska transformacija državnog (društvenog) vlasništva u privatno, predstavlja epohalnu priliku za nepojmljivo brzo i ogromno bogaćenje onih koji imaju politički monopol u bivšim socijalističkim društvima. Veliki novac i neefikasno pravosuđe, sa svoje strane, pogoduju ne samo bujanju

15 Gradojević, N., Carić, M., (2017). Predicting Systemic Risk with Entropic Indicators, *Journal of Forecasting* 36 (1), 16-25, p. 16.

16 Mitrović, M. (2006). Društveni koreni kriminaliteta u Srbiji, Zbornik Matice srpske za društvene nauke 56 (120), 113-128, str. 115.

17 Ibid, str. 115-116.

korupcije, nego i otvorenom pljačkanju javnih (prirodnih i društvenih) dobara”.¹⁸

Globalna posledica ovakve tranzicijske anomalije jeste i opšta socijalna nesigurnost. U Srbiji kao i u drugim bivšim socijalističkim zemljama, na prirodu i obim kriminaliteta uticali su svi navedeni sistemski i mnogi tranzicijski činioci, ali su ratne okolnosti neposredno prouzrokovale anomalijski društveni ambijent.¹⁹

Prema Boškoviću i Markoviću, suštinske promene poslednjih godina u našoj zemlji, mnogobrojni društveni problemi, ekonomske krize i kretanja u toj oblasti, doprineli su različitim oblicima i obimu privrednog kriminaliteta. Pored opštih uslova, tu su i oni specifični koji su doveli u povoljan status određene političke, privredne, stranačke strukture i delove državnog aparata da, koristeći privilegije promena i neregulisanih odnosa, te odsustva državne i društvene kontrole, omoguće razne oblike nezakonitog bogaćenja, kako pojedinačnog tako i onih vidova koji se mogu s pravom smatrati oblicima organizovanog kriminaliteta.²⁰

Autori dalje navode da “dinamične i nedovoljno pravno usmerene promene vlasništva, monopolski položaj pojedinih privrednih subjekata i državne regulacije, sistem privilegovanih i ograničenih kontingenata i kvota za strateške proizvode, poslovanje s robnim rezervama u uslovima nestašice robe široke potrošnje, privilegovanje u dobijanju kredita i korišćenju sredstava deviznih rezervi i zloupotreba stanja na deviznom tržištu, usloveli su neke oblike „legalizacije nezakonitog poslovanja i protivpravnog bogaćenja deliktним radnjama“, koje bez obzira na to da li su se smatrale krivičnim delima, privrednim prestupima, prekršajima ili povredama običajnog poslovnog morala, svakako spadaju u klasične vidove privrednog kriminaliteta, ma koju od definicija prihvatili”.²¹

Kako Bošković Mićo ističe, u prethodnom periodu, na prostoru Crne Gore, Srbije i Republike Srpske, desile su se mnoge pojave koje su za to vreme bile karakteristične kao etiološki faktori kriminaliteta uopšte, pa i privrednog kriminaliteta, čije se posledice i danas osećaju, i od kojih mnoge još i danas deluju kao pogodni uslovi za nastanak i razvoj pojedinih oblika privrednog kriminaliteta.²²

Među njima su najznačajnije: “vođeni ratovi na tim prostorima; prekid ekonomskih i političkih odnosa između republika bivše Jugoslavije;

18 Ibid., str. 116.

19 Ibid., str. 117.

20 Bošković, M., Marković, M., op. cit., str. 212.

21 Ibid.

22 Bošković, M., op. cit., str. 28.

ekonomske sankcije međunarodne zajednice; visoka inflacija; nekonvertibilnost domaće valute; cene u dinarima, markama i čekovima; neefikasnost kontrole prelaska državne granice; smanjenje proizvodnje i ponude proizvoda; nestašica pojedinih roba na domaćem tržištu; niska primanja i pad standarda; nezaposlenost i siromaštvo; monopolistički položaj pojedinih privrednih subjekata, dugo trajanje sudskih postupaka za krivična dela privrednog kriminaliteta; neadekvatna kaznena politika protiv učinilaca krivičnih dela privrednog kriminaliteta”.²³

Aktuelne tendencije u ekonomskim i privrednim odnosima u našem društvu, kao što su vlasnička transformacija, visok procenat učešća tzv. „sive ekonomije“, u bruto domaćem proizvodu, pojave „pranja novca“, zloupotrebe kompjuterske tehnologije i drugo, stvaraju realnu osnovu za sasvim nove, nama do sada, osim iz iskustva drugih zemalja, nepoznate oblike privrednog kriminaliteta.²⁴ Dva faktora koja bitno utiču na nove tendencije i intenzitet formi privrednog kriminaliteta, svakako su privlačnost velikih profita, kao i već uhodani oblici kriminalne prirode iz prethodnog perioda.²⁵

Danas delikti privrednog kriminaliteta (korupcije naročito), predstavljaju globalni fenomen i jedan su od najvećih problema sa kojim se suočava savremeno društvo. Oni napadaju sve zemlje sveta, bez obzira na njihovo ekonomsko, društveno ili političko uređenje, tako da postoje i u najrazvijenijim državama.

Ipak, najčešće se javljaju u zemljama sa nestabilnim političkim režimima, odnosno zemljama sa приметnim odsustvom pravno uređene države.²⁶

ZAKLJUČAK

Činjenica je da određeni teški oblici kriminaliteta, naročito oblici organizovanog i privrednog kriminaliteta, stavljaju danas na probu i iskušenje čitavo krivično pravosuđe, pa i društvo u celini.

Privredni kriminalitet se zbog svojih specifičnih karakteristika u mnogo čemu razlikuje od drugih formi kriminalnog delovanja. Naročiti bezbednosni izazov predstavlja korupcija.

23 Ibid.

24 Đukić, S., op. cit., str. 170.

25 Bošković, M., Marković, M., op. cit., str. 212.

26 Đukić, S. (2015). Empirijska analiza fenomena korupcije u Srbiji i korupcija u privredi, *Vojno delo* 67 (4), 274-285, str. 275.

Privredni kriminalitet, prema Đukiću, “kako po obimu i strukturi, tako i po društvenoj opasnosti, takvog je karaktera da u njegovom sprečavanju i suzbijanju mogu učestvovati samo stručno osposobljeni i specijalizovani kadrovi za pojedine sektore privrednog poslovanja (spoljna trgovina, finansije, turizam, bankarsko poslovanje i sl.) i to ne samo policije, već i drugih organa otkrivanja i gonjenja (inspekcije, zavod za obračun i plaćanja, finansijska policija, tužilaštvo, sud). Osim toga, i organizacija ovih organa, a posebno policije, mora biti prilagođena uskoj specijalizaciji i profesionalizaciji u suzbijanju privrednog kriminaliteta”.²⁷

Pitanje uzroka kriminaliteta, bez obzira na njegovu formu ispoljavanja, veoma je značajno i jedno je od osnovnih pitanja kriminologije. Između ostalog, izučavanje uzročnosti kriminaliteta staro je koliko i sam kriminalitet.

Načelno se uzroci privrednog kriminaliteta mogu podeliti na ekonomske, socijalne i političke.

Za izučavanje uzroka privrednog kriminaliteta od izuzetnog značaja su: ekonomski uslovi razvoja društva, ekonomske krize, razvoj/propadanje privrede, materijalni status pojedinca i porodice, klasne i socijalne razlike (nezaposlenost, bogatstvo, siromaštvo i sl.).

Kako Merdović navodi, “čitave oblasti kriminaliteta predstavljaju svojevrsni sektor kriminalne ekonomije (oblast privrednog kriminaliteta, organizovanog kriminaliteta, ilegalne trgovine, falsifikovanje novca, krijumčarenja)”.²⁸

Ekonomske krize društva čine veliki privredni poremećaji u ekonomiji, što se neminovno odražava na društveno stanje i odnose u jednoj zemlji, a prateće posledice su: nezaposlenost, smanjena platežna sposobnost i standard građana, ograničene mogućnosti investiranja. Takvo stanje dovodi do ekonomske nesigurnosti pojedinaca i društvenih grupa. U vreme ekonomskih kriza kriminalitet se veoma brzo razvija i ispoljava u svim svojim oblicima.²⁹

Da bi se represivne mere uspešno primenile, preduslov je da delikti privrednog kriminaliteta, a posebno korupcije, budu blagovremeno otkriveni. Da bi se to ostvarilo oni se moraju jasno prepoznati u realnom

27 Đukić, S., op. cit., str. 176.

28 Merdović, B., (2017). Uloga i značaj vankrivičnih subjekata u politici suzbijanja kriminaliteta, doktorska disertacija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, str. 61.

29 Ibid.

životu.³⁰ Takođe, jasna predstava o tome šta uzrokuje privredni kriminalitet, koji uslovi pogoduju njegovom nastanku, opstajanju, pa i kontinuiranom razvoju, može dovesti do adekvatnog preventivnog delovanja u odnosu na pojedine manifestacione forme privrednog kriminaliteta.

Konačno, u teoriji se ističe da su mnoge „nedorečenosti i neregulisanost društvenih odnosa koji se razvijaju brže od pravne regulative podsticaj za pojavu privrednog kriminaliteta“.³¹ Takođe, radeći na konkretnom radnom mestu, pojedinac dolazi u dodir sa sredstvima kojima neki privredni subjekt raspolaže. Međutim, od njegovog odnosa prema radu i poverenim sredstvima zavisice ispoljavanje pojedinih oblika privrednog kriminala.³²

Jelena Matijašević-Obradović, PhD, Associate Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
email: jelena@pravni-fakultet.info*

Maja Subotin, PhD, Assistant Professor

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
email: maja.subotin@pravni-fakultet.info*

CAUSES OF ECONOMIC CRIME

Abstract:

Economic crime is a type of delinquency that is conditioned by violations of regulations in economic and financial operations. It is a phenomenon for which there are different definitions, depending on the classification criteria of the offense and the scientific methodological approach. The general factors of the causality of economic crime are the factors of the current economic, social and wider social conditions of global movements. In addition, they have special features of continental, regional, but also specific features of national spaces. The causes of economic crime are basically contained in the socio-material conditions and existing economic relations in one

30 Đukić, S., op. cit., str. 174.

31 Đuričić, M., (1986). Privredni kriminalitet i društvena samozaštita, Beograd, NIO polšovna politika, str. 68.

32 Ibid.

society. Nowadays, delicts of economic criminality, especially delicts of corruption, are definitely a global phenomenon and they are one of the biggest problems that modern society faces. In addition to conceptual determination and analysis of basic characteristics of economic crime, the paper examines the concept, characteristics and significance of globalization, and then analyzes the primary causes of economic crime as well as the causes of economic crime in Serbia.

Keywords: *Economic Crime, Etiology, Globalization, The Republic of Serbia*

L I T E R A T U R A

1. Banović, B., (2002). Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta, Beograd-Zemun, Viša škola unutrašnjih poslova.
2. Bošković, M., (1995). Kriminalistika metodika I, Beograd-Zemun, Viša škola unutrašnjih poslova.
3. Bošković, M., (2009). Privredni kriminalitet, Bar, Fakultet za poslovni menadžment.
4. Bošković, M., Marković, M., (2015). Kriminologija sa elementima viktimologije, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
5. Carić, M., Matijašević-Obradović, J., (2017). Privredni kriminalitet, Novi Sad, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu.
6. Đukić, S., (2016). Analiza krivičnih dela privrednog kriminaliteta u Srbiji i delikti korupcije u privredi, Vojno delo 68 (5), 169-191.
7. Đukić, S. (2015). Empirijska analiza fenomena korupcije u Srbiji i korupcija u privredi, Vojno delo 67 (4), 274-285.
8. Đuričić, M., (1986). Privredni kriminalitet i društvena samozaštita, Beograd, NIO polsovna politika.
9. Gradojević, N., Carić, M., (2017). Predicting Systemic Risk with Entropic Indicators, Journal of Forecasting 36 (1), 16-25.
10. Ignjatović, Đ., (1998). Kriminologija, Beograd, Nomos.
11. Jovanović, M., (2013). Globalizacija i evropske vrednosti, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, Univerzitet u Beogradu 7 (9), 34-42.
12. Merdović, B., (2017). Uloga i značaj vankrivičnih subjekata u politici suzbijanja kriminaliteta, doktorska disertacija, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu.
13. Mitrović, M. (2006). Društveni koreni kriminaliteta u Srbiji, Zbornik Matice srpske za društvene nauke 56 (120), 113-128.
14. Milutinović, M., (1990). Kriminologija, Beograd, Savremena administracija.

15. Nikoloska, S., (2014). Inter-Institutional Cooperation in the Process of Investigating Economic-Financial Crime in the Republic of Macedonia, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 65 (4), 361–372.
16. Papeš, D., (1986). Privredna kriminalistika, Zagreb, Republički sekretarijat za unutrašnje poslove.
17. Pečujlić, M., (2003). Globalizacija – dva lika sveta. U: Aspekti globalizacije (prir. Ivana Pantelić, Vlado Pavićević, Vladimir Petrović i Goran Milovanović), Beograd, Beogradska otvorena škola, 8-19.
18. Radovanović, P., (2007). Informaciono-komunikacione tehnologije i globalizacija, Zbornik radova Tehnološkog fakulteta u Leskovcu, 17, 56-64.
19. Radošević, M., Baošić, M., Carić, M., Jovanović, V., Berić, D., Bojić, Ž. & Avramović, N., (2014). Implementation of Business Process Reengineering in Human Resource Management, *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics* 25 (2), 211-222.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767